

i 1934, og det ville have gjort bogen lidt mere spændende, hvis Erik Christensen havde undersøgt dette; men erfaringernes relevans for »de nationale fagbevægelser kamp mod de multinationale selskaber« (s. 84) turde være begrænset. Lige så postuleret virker antydningen s. 86 af muligheden for, at fagforeningen kunne have vundet strejken, »hvis man kunne have holdt sammen på alle de strejkende«. Intet i fremstillingen sandsynliggør denne kontrafaktiske hypotese, tværtimod: Erik Christensen dokumenterer overbevisende, at fagforeningen ganske overvurderede medlemmernes klassebevidsthed og solidaritet (og tilsvarende undervurderede DFDS' styrke). Fagforeningen, og strejketanken, var ny i Esbjerg. Året efter, i 1894, blev en tømmerkonflikt afgjort ved lodtrækning! Man kan finde det uklogt, at strejken blev iværksat, men under de givne betingelser kunne udfaldet næppe være blevet anderledes.

Bogens positive sider opvejer imidlertid langt disse svagheder. Den bør få mange læsere, og mange efterfølgere.

Jens Rahbek Rasmussen

GERD CALLESEN: EN VERDEN AT VINDE. *Arbejderbevægelsens start i Sønderjylland 1872–78. Skærbæk: Forlaget Melbyhus 1974. 48 s. 14,95 kr.*

I sine tidligere arbejder om socialdemokratisk internationalisme og dens betydning for de danske og tyske partiers stillingtagen til spørgsmålet om Nordslesvig – dissertationen »Die Schleswig-Frage in den Beziehungen zwischen dänischer und deutscher Sozialdemokratie« fra 1970 og kildepublikationen »Socialdemokratiet og internationalismen« (Fremad, 1973) – har Gerd Callesen beskæftiget sig med perioden fra århundredets begyndelse frem til Stauning/Wels-overenskomsten i 1923. I »En verden at vinde« (i parentes bemærket en bombastisk titel til en pjece på 48 sider!) er det 1870'erne, arbejderbevægelsens første år i Sønderjylland, der er emnet; men også her er det samspillet mellem de nationale og klassemæssige modsætninger, der interesserer forfatteren.

Arbejderbevægelsen fik i første omgang kun ringe udbredelse i Nordslesvig. Callesen peger på flere faktorer, der kan have bidraget til dette, primært den skærpede undertrykkelse af den tyske arbejderbevægelse kulminerende i socialistlovene 1878, og »afindustrialiseringen« efter 1864, der medførte en faldende industriarbejderkvote i landsdelen. I vurderingen af den nationale faktors betydning er han noget mere valen: han påviser, at bevægelsen ikke tog nationale hensyn i agitationen, men må dog indrømme, at »formentlig har den nationale spænding dog bidraget til, at dens udbredelse ikke blev særlig stor« (s. 42). Dette ville man unægtelig gerne have haft uddybet og præciseret.

Organiseringen af de nordslesvigske arbejdere stillede det danske socialdemokrati over for to problemer: skulle man opfordre danske arbejdere til at

stemme på, og organisere sig i, et tysk arbejderparti, eller skulle man gå ind for stemmeafgivning efter nationale linjer? – og hvordan skulle man stille sig til splittelsen mellem lassalleanere og eisenachere? Hvad det første angik, var linjen klar. Det danske parti stod fast på internationalismen og anbefalede de danske arbejdere i Nordslesvig at støtte de tyske socialdemokratiske kandidater, som på deres side erklærede at ville arbejde for en folkeafstemning hurtigst muligt. Det andet spørgsmål var mere ømtåleligt. Som sektion af Internationale skulle det danske socialistparti samarbejde med de marxistiske eisenachere, men det lassalleanske ADAV dominerede i hele Slesvig-Holsten. For at markere fronten mod den borgerlige nationalisme støttede danskerne ADAV-kandidaten ved valget i 1872, hvad de tyske marxister tog meget fortrydeligt op. Pio forsøgte at forklare baggrunden for partiets handlemåde i et brev til Engels, men åbenbart uden held. I hvert fald gav Engels året efter udtryk for den opfattelse, at danskerne, netop påvirket af de lassalleanske nordslesvigere, hældede mod ADAV. »Fanden tage socialisterne i alle disse bondelände«, tordnede han i et brev til Sorge, »de kan altid bestikkes med fraser« (s. 41). Denne opfattelse er efter Callesens mening urigtig. Med støtte i flere nyere arbejder, bl.a. en specialeafhandling af Søren Federspiel, hævder han det synspunkt, at den danske arbejderbevægelse var selvstændig og uden den postulerede indflydelse fra Lasalle. Når man hertil lægger den konsekvente internationalisme, som vendte sig mod den nationalt-borgerlige politik i Sønderjylland, er der, mener Callesen, efterhånden skabt »grundlag for en nyvurdering af den danske arbejderbevægelses start« (s. 5). At der er behov for en sådan nyvurdering, er givet. Men det er også givet, at man skal være forsigtig med at betragte pionerårene isoleret. Jo radikalere man gør halvfjerdsernes bevægelse, jo vanskeligere forekommer det at give en overbevisende *materialistisk* forklaring på den senere reformistiske praksis. Dette er ikke en kritik af Callesens arbejde, som ikke giver sig ud for at være en udtømmende behandling af emnet. Han peger selv på, at yderligere materiale vil kunne fremdrages fra de relevante arkiver og ved en systematisk gennemgang af de ganske vist ufuldstændigt bevarede arbejderblade, og den lokale presse. (Til det sidste kunne man rette den indvending, at andre forskere, bl.a. Gunter Hirt i sin undersøgelse af socialismen i Ditmarsken, har fundet det borgerlige pressestof ret så værdiløst). Callesen efterlyser også en aflevering af eventuelle kilder i privateje.

Til trods for det spinkle kildegrundlag og det afgrænsede undersøgelsesfelt er det på flere punkter lykkedes Callesen at rokke ved den partihistoriske ortodoksi, og man kan kun håbe, at han senere vil udbygge sin skitse og derved forøge det endnu beskedne antal af regionale studier i dansk arbejderbevægelses historie.

Jens Rahbek Rasmussen